

6. Носко М.О. Особливості проведення тренувального процесу на заняттях зі студентами у групах спортивного удосконалення / М.О. Носко, О.О. Данілов, В.М. Маслов // Фізичне виховання і спорт у вищих навчальних закладах за організації кредитно-модульної технології. – К., 2011. – С. 115–134.

7. Приймак С.Г. Спектральний аналіз варіабельності серцевого ритму студентів, що займаються у групах спортивно-педагогічного удосконалення / С.Г. Приймак // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія «Педагогічні науки». – 2017. – Вип. 144. – № 144. – С. 199–202.

8. Романенко В. Психофизиологический статус студенток / В. Романенко. – Д., 2013. – 192 с.

9. Физиология мышечной деятельности : [учеб. для ин-тов физ. культуры] / под ред. Я.М. Коца. – М. : ФИС, 1982. – 446 с.

10. Фомин Е.В. Техничко-тактическая подготовка волейболистов : [метод. пособие] / Е.В. Фомин, Л.В. Булькина, А.В. Суханов. – М. : ВФВ., 2012. – 56 с.

11. Priymak S.G. Functional state the cardiovascular system of students involved in the group of sports-pedagogical perfection / S.G. Priymak // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – 2017. – Vol. (57). – Is. 129. – P. 33–36.

УДК 378.147:378(410)

НАПРЯМИ НАУКОВИХ ПОШУКІВ У СФЕРІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ, ЩО ПРОВОДЯТЬ УКРАЇНСЬКІ ТА ЗАКОРДОННІ ВЧЕНІ

Рокосовик Н.В., к. пед. н.,
доцент кафедри філології та суспільних дисциплін
Карпатський інститут підприємництва

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

У статті йдеться про класифікацію напрямів досліджень у галузі дистанційного навчання в Україні та за кордоном. Особлива увага приділяється порівнянню обсягу, областей і рівнів досліджень щодо дистанційного навчання за кордоном і в Україні, виявленню недостатньо досліджених наукових пошуків і потреб для подальшого дослідження.

Ключові слова: *напрями, рівні, аспекти дослідження, дистанційне навчання, дистанційна освіта.*

В статье речь идет о классификации направлений исследования в области дистанционного обучения в Украине и за рубежом. Особое внимание уделяется сравнению объема, областей и уровней исследований дистанционного обучения за рубежом и в Украине, выявлению недостаточно исследованных научных поисков и запросов для дальнейшего исследования.

Ключевые слова: *направления, уровни, аспекты исследований, дистанционное обучение, дистанционное образование.*

Rokosovyk N.V. INVESTIGATION ISSUES OF DISTANCE LEARNING PROVIDED BY UKRAINIAN AND FOREIGN SCIENTISTS

The article deals with classification of investigation issues of distance learning in Ukraine and abroad. It focuses on comparison of volume, spheres and levels of scientific research concerning distance learning abroad and in Ukraine, also on demands for further research.

Key words: *investigation issues, levels, aspects, distance learning, distance education.*

Постановка проблеми. На підставі осмислення наукових психолого-педагогічних ресурсів, зокрема дисертацій, що з'явилися за останні два десятиліття, можемо констатувати посилену увагу до трактування природи дистанційного навчання (далі – ДН) й освіти, теорій та моделей цього навчання, до особливостей успішної організації дистанційної освіти, імплементації у процес підготовки спеціалістів різних галузей. Попри те, що ДН – молода наукова сфера, вона багатогранна й охоплює низку аспектів. Крім того, унаслідок появи нових термінів, технологій, програм-

них вимог тощо виникають концептуальні непорозуміння й навіть відверта критика окремих сфер студіювання ДН.

Дослідники Інституту засобів навчання Національної академії педагогічних наук України докладно схарактеризували провідні вектори наукових і практичних студій у царині еволюціонування дистанційної фахової освіти: філософія й історія дистанційної професійної освіти; психолого-педагогічні проблеми дистанційної професійної освіти; інформаційно-телекомунікаційні технології та навчальне середовище дистанційної професійної освіти; соціально-еконо-

мічні аспекти дистанційної фахової освіти; особливості організації дистанційного професійного навчання; нормативно-правові проблеми дистанційної фахової освіти [1].

Постановка завдання. Метою дослідження є проаналізувати і порівняти напрями наукових пошуків у сфері ДН, що проводять українські та закордонні вчені.

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку, найповніше розкривають аспекти ДН огляди О. Завацкі-Ріхтер (Німеччина, 2009 р.) [3, с. 35; 7; 8] та Б. Шуневича (Україна, 2008 р.) [4]. Зупинимось на першому. На основі огляду літератури (закордонні дослідження п'яти найвідоміших журналів у сфері ДН Open Learning (OL), Distance Education (DE), American Journal of Distance Education (AJDE), Journal of Distance Education (JDE), International Review of Research in Open and Distance Learning (IRRODL)) та кількісного аналізу відповідей експертів ДН (серед них представники редколегій журналів ДН та викладачі у сфері ДН, зокрема О. Петерс, Т. Бейтс та Б. Голмберг) О. Завацкі-Ріхтер виокремлює 3 великі метарівні досліджень ДН та 15 аспектів у їх межах [7; 8]:

А. Макрорівень (системи та теорії ДН): питання доступу до отримання освіти дистанційно; теоретичні основи ДН, вплив теорій на практику ДН; глобалізація освіти та аспекти кроскультурного характеру; системи та заклади дистанційної освіти; методи дослідження у сфері ДН та їх вплив на практику; огляд літератури, дослідження історії ДН:

1) *доступ, рівність та етика:* демократизація доступу до ДН завдяки новим засобам чи знаходженню нових шляхів надання високоякісної освіти тим, хто має обмежені ресурси та інфраструктуру поганої якості; питання надання дистанційних освітніх послуг у регіонах, що розвиваються;

2) *глобалізація освіти і крос-культурні аспекти:* питання розвитку зовнішнього освітнього середовища, глобального ринку дистанційної освіти, викладання і навчання в опосередкованому глобальному середовищі, передумови для професійного розвитку;

3) *системи і заклади дистанційного викладання:* системи забезпечення ДН, роль інституційної співпраці у розвитку транснаціональних програм, вплив інформаційно-комунікаційних технологій на зближення закладів традиційної та дистанційної освіти (гібридного і змішаного типу);

4) *теорії і моделі:* основи ДН, наприклад, базові освітні моделі, створення знань, взаємодія між студентами, вплив навчаль-

них теорій соціального конструктивізму на практику дистанційної освіти;

5) *методи дослідження ДН і передачі знання:* методологічні міркування, вплив досліджень ДН на практику останнього, роль професійних асоціацій у вдосконаленні практики. Огляд літератури і досліджень щодо історії ДН також відбувається в межах цієї сфери.

В. Мезорівень (організація, управління та технології): освітні інновації та пов'язані з ними зміни в закладах; забезпечення якості дистанційної освіти; питання витрат та прибутків, тобто чи варте ДН витрачених коштів; підтримка педагогічних кадрів, їх професійного розвитку та підвищення кваліфікації; інфраструктура та організація систем підтримки студентів; освітні та інформаційні технології, переваги та недоліки їх використання; стратегії організації та управління ДН;

1) *управління й організація:* стратегії, адміністрування, організаційні інфраструктури та фундамент для запровадження, розвитку і належної організації програм дистанційної освіти; що необхідно для успішного управління ДН; питання ДН, що стосуються підвищення кваліфікації, перекваліфікації, навчання протягом життя; вплив онлайн-навчання на політику закладів; правові аспекти копірайту та інтелектуальної власності;

2) *витрати і прибутки:* питання, що стосуються фінансового управління, витрат, цінової політики та бізнес-моделей у ДН; вартісна ефективність ДН; надання витратоефективної, проте якісної підтримки студенту ДН;

3) *освітні технології:* нові тенденції в освітніх технологіях ДН (наприклад, програми веб 2.0 чи мобільне навчання); переваги і випробування у використанні відкритих освітніх ресурсів, вибір технологій і засобів (наприклад, синхронних чи асинхронних); технічна інфраструктура й обладнання для навчання і викладання у навчальному середовищі онлайн;

4) *інновації і зміни:* питання, що стосуються освітніх інновацій, нових засобів і мір підтримки і сприяння змін у закладах ДН (наприклад, механізми заохочування для викладачів, питання навантаження, посад і їх підвищення);

5) *підвищення кваліфікації викладачів і їх підтримка:* підвищення кваліфікації викладачів та їх підтримка як передумови інновацій і змін; компетенції онлайн-викладача і шляхи вдосконалення цих компетенцій;

6) *системи підтримки студента:* питання створення інфраструктури та організації систем підтримки студента (починаючи

з інформування і рекомендацій потенційним студентам і закінчуючи працевлаштуванням і створенням спільнот випускників);

7) *забезпечення якості*: питання акредитації та стандартів якості дистанційної освіти; вплив гарантій якості та якісної системи підтримки студента на набір студентів і збереження їх кількості і загалом на репутацію та сприйняття дистанційної освіти як дієздатної форми надання освітніх послуг.

С. Мікрорівень (викладання та навчання у системі дистанційної освіти): питання проектування навчальних планів, окремих курсів ДН, педагогічні підходи діалогового навчання, створення та практичне застосування культурно-адаптованого навчального матеріалу; питання спілкування, взаємодії та співпраці у процесі навчання і викладання, також питання розвитку онлайн-спільнот, кроскультурні аспекти у спілкуванні онлайн; характеристика студента, який навчається дистанційно, його цілі, соціально-економічне підґрунтя, різні стилі навчання, особливі потреби, компетенції, необхідні для дистанційного навчання

1) *проектування навчання*: питання, що стосуються етапів проектування навчальних матеріалів для навчальних планів, окремих курсів ДН; особлива увага приділяється педагогічним підходам до викладання онлайн, створення та практичне застосування культурно-адаптованого навчального матеріалу; можливості завдяки появі нових освітніх технологій (наприклад, програм веб 2.0 чи мобільного навчання); також питання практики оцінювання в межах ДН;

2) *взаємодія і спілкування у навчальних спільнотах*: питання проектування курсу, що спонукає до спілкування, взаємодії та співпраці у процесі навчання і викладання; також питання розвитку онлайн-спільнот, крос-культурні аспекти у спілкуванні онлайн;

3) *характеристики студента*: мета і цілі дорослих студентів, їх соціально-економічне підґрунтя, різні стилі навчання, схильність до критичного мислення і спеціальні потреби, які навички і вміння є необхідними для навчання дистанційно (наприклад, комп'ютерна грамотність).

З одного боку, розвідка, здійснена німецькими фахівцями, виявила досить великий дисбаланс між метарівнями за кількістю досліджень. У дослідженні ДН переважають питання мікрорівня (понад 50% аналізованих матеріалів), що зосереджуються на взаємодії і спілкуванні у навчальних спільнотах, проектуванні навчання і характеристиці студента. Питання глобалізації освіти, кроскультурних аспектів, інновацій і змін, витрат займають

останні позиції у рейтингу досліджуваних тем, а відтак вимагають додаткової уваги.

Можливе пояснення цього дисбалансу полягає в тому, що підбір тематики досліджень може впливати із практичних міркувань, особливо це стосується наявності даних. Звичайно, аналіз моделей взаємодії в комп'ютерній комунікації є дуже цікавою темою, а текстові дані синхронного спілкування в онлайн-конференціях зберігаються в базах даних систем управління навчанням, тому є легко доступними. Також не дивно, що освітні установи як конкуренти на світовому ринку освіти не хочуть вільно ділитися бізнес-моделями та даними про свої бюджети та витрати. Однак брак статей, що стосуються питань, особливо на мезорівні (менеджмент, організація та технологія), викликає розчарування. Для того, щоб керувати процесом навчання, практики на місцях не повинні спиратися на недостатньо обґрунтовані пробні та помилкові дослідження. Вони повинні керуватись надійними дослідженнями та емпіричними дослідженнями щодо ефективності управлінських заходів для інновацій у галузі освіти, різноманітністю управління, мати підтримку з боку студентів та викладачів, забезпечувати якісну структуру курсу та проводити міжкультурну комунікацію.

З іншого боку, розвідка, здійснена О. Завацкі-Ріхтер, виявила велику потребу в дослідженні ролі культури і культурних особливостей у глобальних програмах ДН, більшої уваги потребує питання співпраці між закладами дистанційної освіти (зокрема питання побудови адекватної системи підтримки студентів із максимальним врахуванням культурних особливостей). Не вистачає компаративних досліджень дистанційних навчальних систем на макро-рівні. На мезорівні також існує потреба у вивченні таких питань, як керівництво у ДН і стратегії, управління змінами та інноваціями, витратами, організаційним розвитком та інфраструктурою для підтримки онлайн-студента і викладачів, підвищення кваліфікації педагогів, забезпечення якості. Експерти також говорять про недостатність емпіричних даних щодо можливостей програм веб 2.0, мобільних приладів та синхронних засобів викладання, навчання та оцінювання [8].

З вітчизняного боку сфери досліджень ДН вдало характеризує Б. Шуневич, беручи до уваги сучасний етап і стверджуючи, що «опрацьовану літературу з дистанційного навчання умовно можна розподілити за 10 напрямками: 1) історія розвитку дистанційного навчання; 2) теоретичні аспекти ДН; 3) організація ДН (організаційна структура,

види зв'язку зі студентами, оцінювання навчальних матеріалів, програм, студентів); 4) апаратне і програмне забезпечення дистанційного навчання; 5) матеріали для викладачів (підготовка навчальних матеріалів, методика роботи зі студентами дистанційної форми навчання); 6) матеріали про студентів; 7) корпоративне, а також дистанційне навчання багатодітних жінок, людей з особливими потребами; 8) досвід країн щодо запровадження ДН; 9) соціально-економічні проблеми ДН; 10) проблеми дистанційного навчання окремих предметів (наприклад, іноземних мов)» [4, с. 24].

Узагальнюючи вітчизняні педагогічні праці, у яких розкриваються питання теорії і практики дистанційного навчання, О. Чорна виділяє кілька напрямів здійснених наукових досліджень [3, с. 34–35]:

– теоретичні аспекти дистанційного навчання та його сучасних форм (історія розвитку, концептуальні теорії, теоретична база (зміст, принципи та ін..)): А. Бойко, Г. Козлакова, Н. Корсунська, В. Кухаренко, І. Лисий, В. Луговий, Н. Сиротенко, О. Соловов, П. Стефаненко, П. Таланчук, Б. Шуневич та ін.;

– організація навчання: О. Герасимчук, О. Коваленко, Н. Муліна, О. Хмель та ін. (види курсів та моделей електронного (дистанційного) навчання; віртуальні навчальні середовища та інше програмне забезпечення; методика електронного (дистанційного) навчання; види зв'язку студент-тьютор, студент-студент, студент-матеріал та ін.; контроль за успішністю та аналіз отриманих результатів); В. Биков, Т. Іщенко, Г. Козлакова та ін. (організація дистанційної професійної освіти); В. Гравіт, Т. Койчева, В. Кухаренко, Н. Логінова, Г. Молодих, В. Олійник, Н. Сиротенко (підготовка педагогічних кадрів у системі дистанційного навчання); Н. Жевакіна (педагогічні умови організації дистанційного навчання студентів гуманітарних спеціальностей у педагогічному університеті); Л. Васильченко, В. Кашицин (сутність нових інформаційних технологій у дистанційному навчанні); Є. Машбиць, І. Підласий (педагогічні підходи до комп'ютеризації навчального процесу); О. Рибалко, О. Птахіна, Г. Яценко (питання спілкування та взаємодії в дистанційному навчанні); В. Кухаренко, Н. Савченко, Б. Шуневич (розроблення дистанційних курсів на різних платформах, віртуальних навчальних середовищах);

– якість навчання та шляхи її підвищення: Є. Владимирська (забезпечення якості дистанційного навчання у технічному університеті); Є. Кальянов (методичні підходи до оцінювання якості ДН);

– підготовка тьюторів, матеріали для них, їхній досвід та відгуки: Д. Бодненко, Н. Дацун, О. Кириленко (педагогічні умови підготовки викладачів вищих технічних навчальних закладів до організації дистанційного навчання), Т. Койчева (підготовка тьюторів для системи дистанційної освіти);

– матеріали про студентів, статистика отриманих результатів, досвід та відгуки студентів: Я. Галета (критерії готовності студентів педагогічних ВНЗ до реалізації дистанційного навчання), І. Делик (організація дистанційного навчання студентів з особливими потребами у вищих навчальних закладах), крім того результати практичних досліджень (case studies) та доповіді для органів управління освітою;

– досвід зарубіжних країн та окремих університетів щодо впровадження дистанційного навчання та шляхи вдосконалення, а також порівняння з відповідним українським: В. Биков, В. Жулкевська, Т. Гусак, К. Корсак, О. Овчарук, В. Олійник, П. Стефаненко, Б. Шуневич та ін.

Проте аналіз праць вітчизняних учених свідчить, що проблему дистанційної освіти сьогодні досліджують здебільшого з теоретичного чи технічного боку, тобто зосереджують свою увагу переважно на суто технічному озброєнні процесу дистанційного навчання чи теоретичному обґрунтуванні базових понять ДН. Значно менше уваги в сучасних дослідженнях приділяється успішним практикам впровадження ДН, компаративним дослідженням позитивного досвіду ДН. Якщо застосувати класифікацію досліджень, запроповану О. Завацкі-Ріхтер, до вітчизняних пошуків, очевидним видається тенденція переважання у вітчизняних дослідженнях аспектів макро- і мезорівнів, однак спільною рисою із закордонними дослідженнями вважаємо потребу в компаративних дослідженнях дистанційних навчальних систем на макрорівні й на мезорівні у вивченні таких питань, як керівництво у ДН і стратегії, управління змінами та інноваціями, витратами, організаційним розвитком та інфраструктурою для підтримки онлайн-студента і викладачів, підвищення кваліфікації педагогів, забезпечення якості, а також недостатність емпіричних даних щодо новітніх технологій ДН.

Прикладом вдалого вивчення і, відповідно, успішної практики ДН є політика британської ради з питань фінансування досліджень під керівництвом Інституту освітніх технологій (Institute for Educational Technology), що вивчає галузь ефективності надання освітніх послуг, обміну досвідом. Серед останніх проектів Акаде-

мії вищої освіти Великої Британії в царині ДН – власне дистанційне навчання, гнучке навчання, зміни навчального середовища, відкриті освітні ресурси та їх педагогічне підґрунтя, цифрова грамотність із різних дисциплін [6]. Комітет об'єднаних інформаційних систем JISC (Joint Information Systems Committee) Великої Британії – центральний орган, що проводить дослідження й упроваджує інновації у сфері технологічно підсиленої практики. Комітет аналізує, створює проекти і програми та керує ними, що передбачає використання новітніх інформаційних і комунікаційних технологій у вищій та післядипломній освіті Об'єднаного Королівства. Програми комітету спрямовані на організацію педагогічно обґрунтованого, студентоспрямованого й доступного дистанційного навчання. Серед останніх стратегій комітету – власне дистанційне навчання, аналіз його особливостей і моніторинг, підготовка тьюторів. Наприклад, Програма з педагогічних питань ДН (E-learning Pedagogy programme) покликана надати суб'єктам вищої й післядипломної освіти точну, сучасну, перевірену інформацію щодо ефективного досвіду застосування інструментарію ДН; забезпечити застосування й розвиток інструментарію ДН для підтримки дієвого, педагогічно аргументованого навчання, а також для сприяння викладачам-практикам у розробленні й застосуванні власних методів; оптимізувати опрацювання термінологічної й теоретичної бази, що потенційно полегшує розуміння ДН й обмін досвідом; сформулювати рекомендації практичного характеру та запропонувати спеціалізовані ресурси для осіб, які навчаються і працюють у галузі ДН [1; 2; 5].

На нашу думку, спільною тенденцією у дослідженнях вітчизняних і закордонних вчених є їх умовна періодизація відповідно до трьох широких тематик, виділених О. Завацкі-Ріхтер зі співавторами [9]: заснування закладів онлайн-навчання та дистанційної освіти (2000–2005 рр.), поширення доступу до освіти та підтримка онлайн-навчання (2006–2010 рр.), поява масових відкритих освітніх онлайн-курсів (MOOCs) і відкритих освітніх ресурсів (OER) (2011–2015 рр.).

Висновки із проведеного дослідження. Погоджуємось із дослідниками О. Завацкі-Ріхтер, Е. Бекер і С. Вогт [8, с. 40] у тому, що незважаючи на досить розгалужену сферу питань дослідження ДН, представлену ними, сама галузь ДН

продовжує розвиватися і поширюватися неймовірними темпами, поповнюючись новими аспектами дослідження, що не входять до компетенцій жодної із зазначених ними сфер.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рокосовик Н. Напрями досліджень у галузі підготовки фахівців педагогічної сфери засобами дистанційного навчання в Україні та Великій Британії / Н. Рокосовик // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія «Педагогічні науки». – 2014. – Вип. 131. – С. 179–181.
2. Рокосовик Н. Підготовка магістрів педагогіки в університетах Великої Британії засобами дистанційного навчання : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. Рокосовик ; Карпатський ін.-т підприємництва ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». – Хуст, 2016. – 303 с.
3. Чорна О. Підготовка вчителів-філологів в університетах Великої Британії засобами електронного дистанційного навчання : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Чорна ; Черкаський нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2013. – 329 с.
4. Шуневич Б. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки : автореф. дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.01 «Історія і теорія педагогіки» / Б. Шуневич ; Ін-т вищої освіти АПН України. – К., 2008. – 36 с.
5. JISC In Their Own Words: Exploring the learner's perspective on e-learning. – 2007 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/programmes/elearningpedagogy/iowfinal.pdf>.
6. Online learning [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.heacademy.ac.uk/online-learning>.
7. Zawacki-Richter O. Research Areas in Distance Education: A Delphi Study / O. Zawacki-Richter // International Review of Research in Open and Distance Learning. – 2009. – Vol. 10. – № 3 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/674/1260>.
8. Zawacki-Richter O. Review of Distance Education Research (2000 to 2008): Analysis of Research Areas, Methods, and Authorship Patterns / O. Zawacki-Richter, E. Bäcker, S. Vogt // International Review of Research in Open and Distance Learning. – 2009. – Vol. 10. – № 6 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/741>.
9. Zawacki-Richter O. Review and Content Analysis of the International Review of Research in Open and Distance/Distributed Learning (2000–2015) / O. Zawacki-Richter, U. Alturki, A. Aldraiweesh // International Review of Research in Open and Distance Learning. – 2017. – Vol. 18. – № 2 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/2806>.